

JINOYATCHILIKNI OLDINI OLISH VA UNGA QARSHI KURASHISH: MUAMMO, SABABLARI VA YECHIMLARI

*O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi 3-o'quv kursi
302-guruh kursanti **Abdualimov Furqat Farxodovich***

Kirish:

Jinoyatchilik insoniyat taraqqiyoti bilan barobar shakllanib kelgan murakkab ijtimoiy-huquqiy hodisa hisoblanadi. Har bir mustaqil davlatning asosiy vazifalaridan biri — o'z fuqarolarining hayotini, huquq va erkinliklarini himoya qilish, ijtimoiy barqarorlikni saqlab qolishdan iborat. Shu nuqtai nazardan, jinoyatchilikni oldini olish va unga qarshi kurashish masalasi har doim dolzarb bo'lib kelgan va kelajakda ham dolzarb bo'lib qoladi.

So'nggi yillarda dunyo miqyosida jinoyatchilikning zamonaviy shakllari (kiberjinoyatlar, xalqaro terrorizm, giyohvandlik savdosi va boshqalar) avj olishi uni faqat jinoiy javobgarlik bilan emas, balki kompleks yondashuv — ijtimoiy, ma'naviy, huquqiy, iqtisodiy choralar orqali hal etish zarurligini ko'rsatmoqda.

Jinoyatchilik tushunchasi va uning turlari

Jinoyatchilik — bu qonun bilan taqiqlangan, jamiyat uchun xavfli bo'lgan harakatlar majmuidir. U turli shakl va ko'rinishlarda namoyon bo'ladi:

- Shaxsga qarshi jinoyatlar (qotillik, tan jarohati yetkazish, zo'ravonlik),
- Mol-mulkka qarshi jinoyatlar (o'g'irlik, talonchilik, firibgarlik),
- Davlat manfaatlariga qarshi jinoyatlar (mansab soxtakorligi, korrupsiya),
- Kiberjinoyatlar (axborotni buzish, firibgarlikning onlayn shakllari),
- Uyushgan jinoyatchilik (jinoyat sindikatlari, narkotrafik tarmoqlari).

Har bir jinoyat o'zining ijtimoiy xavflilik darajasi, sodir etilish mexanizmi va oqibatlari bilan farqlanadi. Jinoyatchilik darajasi jamiyatning umumiy rivojlanish darajasi, ijtimoiy muhit, qonunchilik tizimi va huquqni muhofaza qiluvchi organlarning samaradorligi bilan chambarchas bog'liqdir.

Jinoyatchilikning asosiy sabablari

Jinoyatchilik sabablari ko'p qirrali va murakkabdir. Ularni quyidagi guruhlarga ajratish mumkin:

1. Ijtimoiy-iqtisodiy omillar:

- Ishsizlik, kambag'allik, daromadlar tengsizligi;
- Ta'lim va sog'liqni saqlash tizimidagi kamchiliklar;
- Migratsiya va uy-joy muammolari;
- Ijtimoiy tengsizlik, ijtimoiy adolatsizlik hissi.

2. Ma'naviy-axloqiy omillar:

- Oila institutining zaiflashuvi;
- Ommaviy madaniyatning salbiy ta'siri (zo'ravonlikni targ'ib qiluvchi filmlar, o'yinlar);
- Diniy, milliy va axloqiy qadriyatlarning yemirilishi;
- Yoshlar orasida psixologik bo'shliqlar, ijtimoiy izolyatsiya.

3. Huquqiy va institutsional omillar:

- Qonunlarning murakkabligi yoki nomukammalligi;
- Sud va tergov tizimining sustligi, korrupsiya;
- Huquqni muhofaza qiluvchi organlar va fuqarolar o'rtasida ishonch yetishmasligi.

Jinoyatchilikni oldini olishning asosiy yo'nalishlari

Jinoyatchilikni oldini olish — bu jinoyat sodir bo'lishidan avval unga olib keluvchi omillarni yo'qotish, xavf ostida bo'lgan guruhlarini ijtimoiy hayotga jalb etish, ma'naviy-ma'rifiy immunitetni shakllantirishdir. Bu boradagi choralar quyidagicha bo'lishi mumkin:

1. Huquqiy targ'ibot va huquqiy madaniyatni oshirish:

- Maktab, litsey, kollej va oliy ta'lim muassasalarida huquqiy bilimlarni chuqur o'rgatish;
- Aholi orasida profilaktik suhbatlar, seminar-treninglar o'tkazish;
- OAV orqali jinoyatlarning oqibatlari va qonuniy javobgarlikni keng yoritish.

2. Ijtimoiy himoya va bandlikni ta'minlash:

- Ishsizlar uchun kasb-hunar o'rgatish kurslarini tashkil etish;

- Ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarni qo'llab-quvvatlash;
- Yoshlar uchun sport, madaniyat va texnologik loyihalarni tashkil etish.

3. Mahalla va oila institutining roli:

- Mahalla faollarini jinoyatchilikni oldini olishda faol ishtirok etishini ta'minlash;
- Oila psixologiyasi, farzand tarbiyasi bo'yicha treninglar;
- Notinch oilalarni ijtimoiy-pedagogik qo'llab-quvvatlash.

4. Jinoiy profilaktika tizimini kuchaytirish:

- Huquqni muhofaza qiluvchi organlar bilan ta'lim va sog'liqni saqlash tizimi o'rtasida uzviy hamkorlik;
- Xavfli guruhga kiruvchi shaxslarni aniqlab, individual reabilitatsiya choralari;
- Axborot texnologiyalaridan foydalangan holda jinoyatga moyillikni aniqlovchi tizimlar yaratish.

Jinoyatchilikka qarshi kurashishning huquqiy mexanizmlari

1. Qonunchilikni takomillashtirish:

- Jinoyat kodeksini zamon talablari asosida modernizatsiya qilish;
- Yangi jinoyat turlari (kiberjinoyat, ekologik jinoyatlar) bo'yicha alohida qonunlar qabul qilish.

2. Huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatini kuchaytirish:

- Tergov, sud va prokuratura tizimlarini raqamlashtirish va shaffof qilish;
- Huquq-tartibot organlarida korrupsiyaga qarshi qat'iy chora-tadbirlar;
- Kadrlar salohiyatini oshirish, zamonaviy metodikalar asosida tayyorlash.

3. Jazo va reabilitatsiya muvozanati:

- Jazoni ijro etish tizimini insonparvarlik tamoyili asosida isloh qilish;
- Qamoqdan chiqqan shaxslarni jamiyatga moslashtirish, ularga kasb-hunar o'rgatish, psixologik yordam ko'rsatish;
- Probatsiya tizimini keng joriy etish.

Xulosa va takliflar

Jinoyatchilikka qarshi kurash birgina davlat idoralarining emas, balki butun jamiyatning, har bir fuqaroning ham mas'uliyatli ishtirokini talab etadi. Quyidagi takliflar jinoyatchilikka qarshi kurashda muhim o'rin egallashi mumkin:

1. Ta'lim tizimida huquqiy madaniyatni oshirishga doir alohida kompleks dasturlar joriy etilsin;
2. Mahallalar doirasida ijtimoiy xavfli guruhlar bilan ishlovchi psixologlar va ijtimoiy ishchilar shtatlari tashkil qilinsin;
3. Jinoyat sodir etgan shaxslarning jamiyatga integratsiyasini ta'minlovchi muqobil jazolar (probatsiya, jamoat ishlari) kengaytirilsin;
4. OAVda jinoyatni romantizatsiya qilish (zo'ravonlikni mashhur qilish) holatlariga qarshi qat'iy nazorat mexanizmlari joriy etilsin.